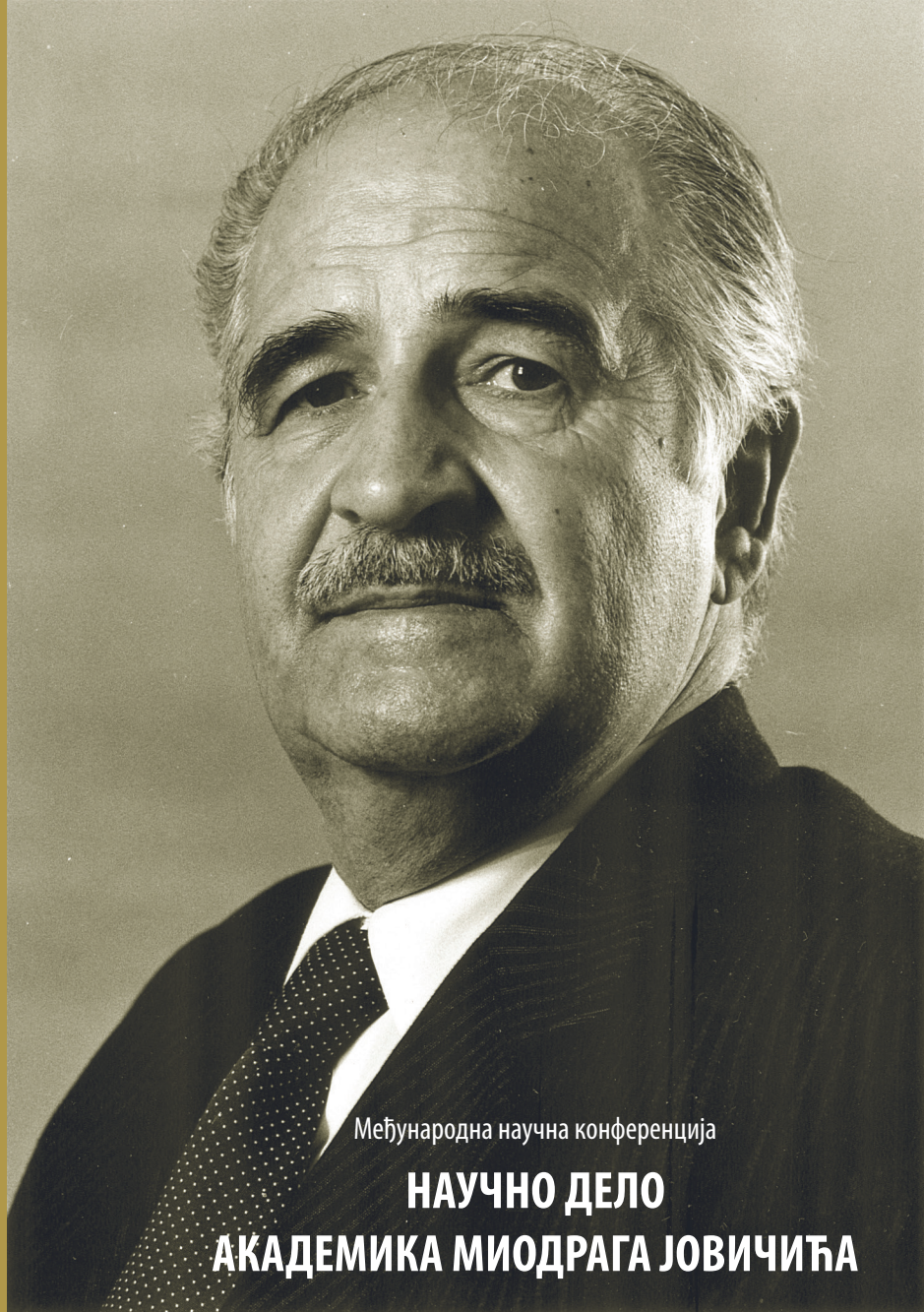

Међународна научна конференција

НАУЧНО ДЕЛО
АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

3. и 4. јун 2025. године
САНУ, Кнез Михаилова 35

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

академик КОСТА ЧАВОШКИ, председник

проф. МАРИЈАНА ПАЈВАНЧИЋ

проф. ЈОВИЦА ТРКУЉА

проф. ЈЕЛЕНА ЋЕРАНИЋ ПЕРИШИЋ

ДРАГИЦА ПУЉАРЕВИЋ, секретар

ПРОГРАМ

Уторак, 3. јун 2025. | Свечана сала САНУ

10.00 ПОЗДРАВНЕ РЕЧИ
академик НЕБОЈША ЛАЛИЋ
академик КОСТА ЧАВОШКИ

УВОДНА ПЛЕНАРНА СЕСИЈА

Председава: академик Коста Чавошки

10.15–10.30 КОСТА ЧАВОШКИ
Увек на правом путу

10.30–10.45 МАРИЈАНА ПАЈВАНЧИЋ
Универзитетска каријера академика Миодрага Јовичића

10.45–11.00 ДРАГОЉУБ ПОПОВИЋ
Најбоље уставно уређење по схватању Миодрага Јовичића

11.00–11.15 ЈОВИЦА ТРКУЉА
Оснивање и рад Фондације „Миодраг Јовичић“

11.15–11.30 Пауза за кафу

УСТАВ И УСТАВНОСТ У ОПУСУ АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

Председава: проф. Маријана Пајванчић

11.30–11.45 ВЛАДИМИР ЂУРИЋ
Теоријски концепт устава у делу Миодрага Јовичића

11.45–12.00 ТАНАСИЈЕ МАРИНКОВИЋ
Предмет и метод науке уставног права Миодрага Јовичића

12.00–12.15 МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ
Компаративизам Миодрага Јовичића

12.15–12.30 НИНА КРШЉАНИН
Страни утицаји на српску уставност у делу Миодрага Јовичића

- 12.30–12.45 ВЛАДИМИР МИКИЋ
Национални научни значај дела „Уставни и политички системи“
академика Миодрага Јовичића
- 12.45–13.00 ЛЉУБИНКА КОВАЧЕВИЋ
Покретљивост права: разматрање идеја Миодрага Јовичића о животу
правних прописа на примеру домаћег радног законодавства
- 13.00–13.30 Дискусија
- 13.30–15.00 Коктел, Клуб САНУ

ДЕМОКРАТИЈА И ОДГОВОРНОСТ

Председава: проф. др Јелена Ћеранић Перишић

- 15.00–15.15 МИЛАН ЈОВАНОВИЋ
Научни опус Миодрага Јовичића у функцији развоја демократије
- 15.15–15.30 ЈАСМИНКА ХАСАНБЕГОВИЋ
О политичко-правној (не)једнакости људи у модерној демократији –
Неке Јовичићеве поуке
- 15.30–15.45 ГОРАН МАРКОВИЋ
Актуелност истраживања референдума у дјелу Миодрага Јовичића
- 15.45–16.00 МИЈОДРАГ РАДОЈЕВИЋ
Уставне иновације у делу Миодрага Јовичића – од омбудсмана до
регионалне државе
- 16.00–16.15 ИРЕНА ПЕЈИЋ
„Одговорност носилаца јавних функција“ академика Миодрага
Јовичића: Између правне догматике и реалности савремене државе
- 16.15–16.30 МИЛОШ СТАНИЋ
Политичка одговорност: Савремена схватања у поређењу са делом
академика Миодрага Јовичића
- 16.30–16.45 ЂОРЂЕ МАРКОВИЋ
Одговорност носилаца јавних функција – судијска одговорност
- 16.45–17.15 Дискусија

Среда, 4. јун 2025. | Свечана сала САНУ

ФЕДЕРАЛИЗАМ, РЕГИОНАЛИЗАМ И ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Председава: проф. др Јовица Тркуља

10.00–10.15	СЛОБОДАН САМАРЦИЋ
Јовичићево схватање федерализма: теоријско и практично
10.15–10.30	СВЕТОМИР ШКАРИЋ
Поглед академика Миодрага Јовичића на југословенски федерализам
10.30–10.45	ДАРКО СИМОВИЋ
Теоријски концепт регионалне државе у делу Миодрага Јовичића
10.45–11.00	СЛОБОДАН П. ОРЛОВИЋ
Идеја уједињених српских земаља у радовима Миодрага Јовичића
11.00–11.15	ЗОРАН ОКЛОПЧИЋ
Уставноправни основи југословенске федерације
11.15–11.30	ЈОВАН КОМШИЋ
О аутономним покрајинама и концепту регионалне државе у делу академика Миодрага Јовичића
11.30–11.45	ДЕСПОТ КОВАЧЕВИЋ
Миодраг Јовичић о регионализму и регионалној држави
11.45–12.00	Пауза за кафу
12.00–12.15	ДУШАН ИЛИЋ
Бикамерална идеја у делу Миодрага Јовичића
12.15–12.30	АЛЕКСА НИКОЛИЋ
Миодраг Јовичић о федералној егzekутиви
12.30–12.45	НАТАША РАЈИЋ
Надзор државних органа над радом локалне самоуправе у светлости упоредне студије академика Миодрага Јовичића
12.45–13.00	ЈЕЛЕНА ЈЕРИНИЋ
Реформа локалне самоуправе из перспективе Миодрага Јовичића

13.00–13.15 ВАСИЛИЈЕ МАРКОВИЋ
Уређење међуопштинске сарадње у појединим европским земљама

АКТУЕЛНОСТ УПОРЕДНОПРАВНИХ ИСТРАЖИВАЊА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА О ОМБУДСМАНУ
Председава: академик Коста Чавошки

13.15–13.30 МАРКО ДАВИНИЋ
Схватање улоге и значаја институције омбудсмана у делима академика
Миодрага Јовичића

13.30–13.45 СЛОБОДАН ВУКАДИНОВИЋ
Омбудсман у функцији заштите потрошача

13.45–14.00 МАЈА НАСТИЋ
Актуелност Јовичићевог истраживања о омбудсману

14.00–14.15 ПЕТАР ТЕОФИЛОВИЋ
Допринос академика Миодрага Јовичића проучавању институције
омбудсмана

14.15–14.30 Дискусија

14.30 Завршна реч, академик Коста Чавошки

ОБАВЕШТЕЊЕ ЗА УЧЕСНИКЕ

Научни скуп НАУЧНО ДЕЛО АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА одржаће се 3. и 4. јуна 2025. у Свечаној сали Српске академије наука и уметности. Моле се учесници скупа да своје излагање ограниче на 15 минута. Моле се сви подносиоци саопштења да своје радове у електронској форми доставе на електронску адресу dragica.puljarevic@sanu.ac.rs, најкасније до 30. августа 2025. године.

КЊИГА АПСТРАКАТА

УВЕК НА ПРАВОМ ПУТУ

КОСТА ЧАВОШКИ

Српска академија наука и уметности

Предмет овог излагања јесте животни пут и списатељски рад Миодрага Јовичића. По мојем суду, он се у једном преломном тренутку током окупације после 1941. године исправно определио. Као млад човек пришао је Равногорском покрету Ђенерала Драже Михаиловића. А по окончању рата као „народни непријатељ“ робовао је у пожаревачкој Забели. Такође је био сарадник и уредник два илегална часописа у којима је објављивао запажене чланке. За разлику од скоро свих својих колега конституционалиста, он се у свом стручном раду никада није руководио владајућом идеологијом, него је увек био узоран пример интелектуалног поштења.

УНИВЕРЗИТЕТСКА КАРИЈЕРА АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

МАРИЈАНА ПАЈВАНЧИЋ

Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

Прилог је посвећен ангажману и делу академика Миодрага Јовичића као универзитетског професора. Део своје богате научне каријере од 1977. па све до одласка у пензију 1985. године академик Јовичић је провео на Правном факултету у Новом Саду где је најпре бирао за ванредног професора, а потом веома брзо и за редовног за наставни предмет Савремени политички системи. Свом дотадашњем научном раду придодео је и нове активности: педагошки рад, предавања на основним и последипломским студијама, припрему уџбеника, менторство на магистарским и докторским студијама, рад на подизању научног подмлатка и тимски рад на научним пројектима на којима је радио заједно са колегама.

Академик Миодраг Јовичић оставио је дубок траг на Правном факултету у Новом Саду. Своје знање сабрано у бројним научним делима од којих су нека била првенци у нашој правној литератури (нпр. Омбудсман – чувар законитости и права грађана из 1969). Истраживања уставних институција и критичко сагледавање њиховог функционисања како у компаративној уставности тако и у националним оквирима професор Јовичић је пренео у уџбенике из којих студенти стичу основна знања, примењујући приступ примерен уџбенику. О томе сведоче ауторизована предавања о савременим политичким системима публикована 1979, потом уџбеник Савремени политички системи, публиковани 1981. Концепт овог уџбеника разликује се од других приступа политичким системима карактеристичним за то време, јер користи компаративни метод који је академик Јовичић примењивао у највећем броју својих дела (Савремена локална самоуправа у свету из 1962; Савремени федерализам – упоредно правна студија из 1973; Систем локалне самоуправе у Енглеској, Шведској и Швајцарској из 1963; Савремени федерализам – упоредно правна студија из 1973; Велики уставни системи из 1984. и др.).

Био је професор кога су студенти уважавали и поштовали. Интензивно је сарађивао са колегама са којима је био на истом предмету тада доцентом Павлом Јовановићем и асистентом Ненадом Димитријевићем, који је под менторством академика Миодрага Јовичића, за кратко време одбранио магистарски рад „Устав у социјализму“, 1983. и докторски рад „Идеолошке основе савременог конституционализма“, 1986. Несебично је преносио своје велико знање и на друге колеге са Катедре за јавно право, подстицао њихов рад, упућивао на литературу, помагао им у раду, иницирао њихово учешће на научним скуповима, налазио време да са њима дискутује о важним уставноправним питањима посебно о питањима о којима су мишљења била подељена и тако их упућивао на значај аргументације у науци.

Са Правног факултета 1985. године потекао је предлог да се професор Миодраг Јовичић изабере за дописног члана Српске академије наука и уметности. Предлог је прихваћен и професор Јовичић је изабран за дописног члана САНУ, 12. децембра 1985, а потом и за редовног члана 27. октобра 1994. године.

Правни факултет у Новом Саду одао је пошту свом професору академику Миодрагу Јовичићу. Заједно са Југословенском удружењем за уставно право, обележавајући двогодишњицу од његове смрти организован је научни скуп „Конституционализам у друштвима у транзицији“ а реферати изложени на скупу публиковани су у Архиву за правне и друштвене науке, бр. 2–3/2001.

Други део реферата је моје лично искуство и сведочанство о дугогодишњој сарадњи са академиком Миодрагом Јовичићем. Утицао је на мој научни рад, од 1970. када сам га упознала и мојих првих корака на магистарским студијама на Правном факултету у Београду, потом у време када смо радили на Правном факултету у Новом Саду, а након одласка у пензију у Југословенском удружењу за уставно право па све до данас када у Српској академији наука и уметности обележавамо сто година од његовог рођења. Била је велика част познавати академика Миодрага Јовичића, радити са њим, учити од њега и бити његов пријатељ. Ја сам ту привилегију имала.

НАЈБОЉЕ УСТАВНО УРЕЂЕЊЕ ПО СХВАТАЊУ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ДРАГОЉУБ ПОПОВИЋ

адвокат, универзитетски професор, ранији судија ЕСЉП

Миодраг Јовичић је био компаратист, окренут позитивном праву, те се због такве методске оријентације није упуштао у чисто теоријска и филозофска разматрања. У завршним редовима свога капиталног дела, Велики уставни системи, ипак је поставио питање о најбољем уставном уређењу. Уместо одговора позвао се на анегдоту о Солону, која каже да је, упитан који је устав најбољи, стари филозоф своме саговорнику одговорио противпитањем о томе за који се народ и за које време тражи најбољи устав.

Од свог начелног и у основи позитивистичког става, професор Јовичић је направио један изузетак. Он се наиме, изјаснио о томе који облик вертикалне организације власти сматра најбољим у своме времену. По његовом мишљењу то је регионална, или како се још каже, регионализована држава.

У делу професора Јовичића проналазимо како дефиницију регионално уређене државе тако и аргументе који говоре у прилог надмоћности тог модела над другим. Извор надахнућа за професорово схватање налазио се у позитивном праву, тачније у упоредном истраживању вертикалне организације власти оних држава које су регионализоване. То су Италија и Шпанија.

Данашње разматрање професорових ставова мора поћи од чињенице да је уставни поредак поменутих држава доспео у кризу. Зато се поставља питање у којој мери је професоров избор најбољег вертикалног уређења организације власти оправдан? Одговор на то питање захтева раздвајање самог модела од начина његове примене, као и уважавање специфичности држава које су биле извори надахнућа. Истовремено треба упозорити на појаву нових тема у оквиру учења о вертикалној организацији власти, а посебно ваља обратити пажњу и на питање о односу уставног уређења Србије и модела регионалне државе. Аутор реферата сматра да би Републици Србији највише одговарало управо регионално уређење.

РАД ФОНДАЦИЈЕ „МИОДРАГ ЈОВИЧИЋ“ ОД 2001. ДО 2025.

ЈОВИЦА ТРКУЉА

Правни факултет, Универзитет у Београду

Колеге, пријатељи и поштоваоци дела академика Миодрага Јовичића основали су 2001. године Фондацију „Миодраг Јовичић“ ради доброчиног остваривања циљева од опште користи и значаја: очување и неговање успомене на академика Миодрага Јовичића; унапређивање изучавања научних области којима се он бавио за живота, и то првенствено уставног права и политичког система; објављивање књига и других публикација; организовање конференција, јавних трибина, округлих столова, семинара и других облика научног и стручног образовања.

У првом реду, један од циљева Фондације остварује се додељивањем годишње награде за објављене научне радове на српском или страним језицима оним научницима који су својим радом и објављеним делима показали озбиљно интересовање и способности за истраживања у научним областима којима се академик Миодраг Јовичић бавио. Од 2014. Фондација додељује награду за најбољу докторску дисертацију из области уставног права и политичког система која је одбрањена на правним факултетима у Републици Србији и Републици Српској у претходној години.

У овом раду аутор прво осветљава оснивање, циљеве и органе Фондације, потом се наводе добитници награде и приказује издавачка делатност и сајт Фондације. Његов закључак је да су чланови управе Фондације „Миодраг Јовичић“, уз подршку добитника награде и бројних пријатеља и сарадника остварили и остварују својеврсну просветитељску мисију коју је својевремено утемељио академик Миодраг Јовичић у области уставног права и политичких система.

Кључне речи: уставно право и политички систем, Фондација „Миодраг Јовичић“, оснивање, циљеви, органи и сајт Фондације, добитници награде Фондације, издавачка делатност, просветитељска мисија

ТЕОРИЈСКИ КОНЦЕПТ УСТАВА У ДЕЛУ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ВЛАДИМИР ЂУРИЋ

Институт за упоредно право, Београд

У овом раду аутор анализира теоријски концепт устава у делу Миодрага Јовичића. У том смислу, одређују се теоријске концепције које претходе том појму, као и појмови устава у формалном и устава у материјалном смислу. Посебна пажња посвећена је синтетичком одређењу устава и утицају који су различита одређења устава имала у домаћој уставно-правној теорији.

Кључне речи: устав у формалном смислу, устав у материјалном смислу, синтетичка одредба устава, утицај у домаћој науци

ПРЕДМЕТ И МЕТОД НАУКЕ УСТАВНОГ ПРАВА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ТАНАСИЈЕ МАРИНКОВИЋ

Правни факултет, Универзитет у Београду

Упореднотеоријски посматрано, уочава се неколико доминантних праваца у развоју науке уставног права. Настанак уставног права као научне дисциплине с јасно дефинисаним предметом и методом везује се за европски континент у периоду између 1870. и 1918. године. То је било златно доба немачке и француске науке о држави, која је изнедрила догматско уставно право. Оно се развило под утицајем продора позитивизма из природних и друштвене науке, и као реакција на старије правне школе, нарочито присутне у изучавању приватног права: природноправну и историјскоправну школу. Суштина догматског правног метода се огледа у структурирању правне науке коришћењем аутономних концепата, у складу с појмовном јуриспруденцијом историјскоправне школе. Правна наука се одваја од друштвене стварности и везује за правне инструменте који се изводе из извора права. Од тих основа, позитивноправни материјал се уздиже на виши ниво анализе, и то не посредством политиколошких, историјских или филозофских разматрања, већ посредством структуралних концепата.

Насупрот догматском уставном праву, јавља се политиколошко уставно право. До приближавања правног и социолошког метода долази пре свега у оним државама у којима се констатује да се стварно функционисање политичких власти не може разумети као последица једноставне примене права. Карактеристичан пример су Трећа француска република, у којој је путем уставних конвенција дошло до атрофије функција шефа државе, и Пета француска република, у којој је на исти начин, само у супротном смеру, на делу хипертрофија његових функција. Политиколошки метод продире у уставно право у периоду између два светска рата, а од педесетих година остварује превласт над класичним уставним правом, најпре у Француској, а потом и у другим европским земљама које су под њеним културни утицајем.

Као прилог интелектуалној историји Србије, у овом чланку се, полазећи од наведених праваца у развоју опште науке уставног права, изучавају предмет и метод науке уставног права Миодрага Јовичића (1925–1999), вишедеценијског научног сарадника Института за упоредно право у Београду, а потом и професора Правног факултета Универзитета у Новом Саду.

Кључне речи: наука уставног права, догматско уставно право, политиколошко уставно право, упоредно уставно право, Миодраг Јовичић

КОМПАРАТИВИЗАМ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ

Миодраг Јовичић је један од најплоднијих правних писаца у српској правној науци, али се у тој науци издваја својим компаративизмом. Тај методолошки приступ је оно што плијени у Јовичићевој научној мисли, поред њене несумњиве ширине и ерудиције. Којом год темом из поља права и политике да се бавио, а обиман је њихов списак, Миодраг Јовичић је у свакој од њих имао упоредноправни приступ. Том својству научног рада и мисли академика Јовичића посвећен је овај невелики рад. Након подсјећања на животне околности које су утицале на то да се Миодраг Јовичић бави упоредним правом, у овом раду су из његове обимне библиографије апострофирана нека дјела која потврђују Јовичићев компаративизам у проучавању и објашњавању сложених правних и политичких питања и проблема о којима је мислио и писао.

Кључне ријечи: Миодраг Јовичић, компаративизам, упоредно право, уставни системи, политички системи

СТРАНИ УТИЦАЈИ НА СРПСКУ УСТАВНОСТ У ДЕЛУ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

НИНА КРШЉАНИН

Правни факултет, Универзитет у Београду

У раду ће се анализирати како је Миодраг Јовичић у својим делима приказивао стране утицаје на уставност Кнежевине и Краљевине Србије. Од највећег значаја несумњиво је Јовичићев Лексикон српске уставности 1804–1918, дело које, по речима самог аутора, „представља неку средњу меру између речника појединих појмова и енциклопедијске њихове обраде.“ Неки битни моменти појављују се и у Јовичићевим делима из позитивног уставног права и уставноправне теорије, од којих је вероватно најважније истаћи студију О уставу.

У Лексикону, поред одредница за класичне уставноправне појмове и кључне документе и догађаје из српске уставне историје, Јовичић је унео одреднице за различите посебне чиниоце у уставном развоју Србије. Од укупно 22 одреднице те врсте, њих 20 има међународну димензију: већина њих се односи на стране државе, а остале на значајне територије (или, у једном случају, народ), опет, несумњиво скопчане с интересима суверених држава. У питању су следеће одреднице: Албанија, Аустрија (Аустро-Угарска), Босна и Херцеговина, Бугарска, Велика Британија, Војводина, Грчка, Далмација, Дубровник, Италија, Јевреји, Косово, Македонија, Немачка, Новопазарски санџак, Румунија, Русија, Турска, Француска, Црна Гора. (Примарно унутрашњу димензију имају само одреднице за науку и сељаштво као чиниоце у уставном развоју Србије.) Поред тога, од значаја за ову тему је и низ других одредница, пре свега оне које се односе на одређене ратове или међународне уговоре који су од значаја за уставност Србије, али и одреднице о појединим српским уставима или државним органима.

Покушаћемо да закључимо које стране утицаје је Јовичић сматрао најзначајнијим, што у правном, што у политичком смислу: у којој мери говори о рецепцији страног права (правним трансплантима), а у којој о политичким утицајима који су посредно изазвали усвајање одређених решења у српском праву. Коначно, анализираћемо какву је вредносну оцену Јовичић давао утицајима о којима је писао.

Кључне речи: уставно право, правна историја, Кнежевина и Краљевина Србија, међународни односи, правни транспланти

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ ЗНАЧАЈ ДЕЛА ВЕЛИКИ УСТАВНИ СИСТЕМИ АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ВЛАДИМИР МИКИЋ

Институт за упоредно право, Београд

Проучавање упоредног уставног права на српском језику обилно је и не почиње – и не може, наравно, ни бити окончано – истраживањима професора и академика Миодрага Јовичића. Ипак, његови Велики уставни системи поставили су изузетно важан и захтеван оријентациони оквир за све истраживаче у области уставне компартистике у Србији.

Велики уставни системи садрже богат опис узрока настанка (историјски развој) и карактеристика институција власти (шеф државе, влада, парламент и његови домови, јавна управа, врховни суд и уставни суд) пет либерално-демократских (Велика Британија, Сједињене Америчке Државе, Француска, Швајцарска и Индија) и два ауторитарна, комунистичка поретка (Совјетски Савез и Кина). О префињеним упоредноправним видицима проф. Јовичића сведочи и то што су предмет истраживања пореци разноврсног порекла, политичких уређења и високог степена специфичности и аутентичности. Проф. Јовичић испитао је одлике четири државе са унитарним уређењем и три федерације, а његово истраживање распоређено је на три континента: европски, азијски и северноамерички.

Овој импресивној упоредној анализи, објављеној пре више од четрдесет година, проф. Јовичић придодео је на бројним местима готово књижевничку нарацију о појединачним, упоредноправно значајним питањима, попут федерализма, начела поделе власти, оцене уставности, али и представничке и непосредне демократије. У другом делу књиге изнета је упоредна анализа посматраних система, у оквиру девет посебних тематских „одсека“. Дело је посвећено још и генези, али и одликама политичких странака, локалне самоуправе и територијалне аутономије анализираних поредака. Поред тога што су научна сазнања о седам репрезентативних уставних поредака документована далеко исцрпније него у било којем дотадашњем истраживању објављеном на српском језику, основне одлике у оквиру панорамског погледа на посматране системе подвргнуте су њиховом узајамном поређењу, као опсежан „увод“ у ауторова закључна „разматрања о ‘најбољем’ уставу“.

У години у којој протиче осам деценија од одбране докторске дисертације Миодрага Јовичића, ваља подсетити на значај његовог вероватно највећег писаног дела. Биографије најпрестижнијих посленика у области српске уставне науке, Слободана Јовановића и Ратка Марковића, неодвојиве су од опуса Миодрага Јовичића. Проф. Јовичић се на првог угледао, а другоме је био узор и блиски сарадник и институтски колега. И бројни други наставници и истраживачи у области уставног права

сећају се проф. Јовичића као врхунског научника, честитог човека и драгоценог пријатеља. Можда је најважније то што је проф. Јовичић писањем књиге Велики уставни системи свакако постао поспешивач и других важних и свеобухватних истраживања у области упоредног права, нарочито међу генерацијама уставних правника који стасавају у окриљу његових великих достигнућа на пољу упоредне уставне науке.

Кључне речи: академик Миодраг Јовичић, упоредно уставно право, српска уставна наука

ПОКРЕТЉИВОСТ ПРАВА: РАЗМАТРАЊЕ ИДЕЈА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА О ЖИВОТУ ПРАВНИХ ПРОПИСА НА ПРИМЕРУ ДОМАЋЕГ РАДНОГ ЗАКОНОДАВСТВА

ЉУБИНКА КОВАЧЕВИЋ

Правни факултет, Универзитет у Београду

Монографија академика Миодрага Јовичића *Закон и законитост: Живот правних прописа* (Радничка штампа, Београд, 1977) посвећена је питањима појма, система, настанка и важења правних прописа. Та питања су у Јовичићевој књизи размотрена из угла правне науке, али је сагледана и њихова политиколошка и социолошка димензија, посебно због чињенице да закони уређују све ширу област друштвених односа, да су све детаљнији, и да се интензивно умножавају и све чешће новелирају, неретко уз поремећај у хијерархији правних прописа. Јовичићево схватање назначених тенденција ће у раду бити сумарно размотрено, а затим и преиспитано на примеру домаћег радног права. Тенденције панетатизације и панјуридизације би, тако, биле сагледане у светлу чињенице да је почетком XX века, свет рада захватио бесповратни талас државног интервенционизма, уз постепено ширење подручја правног уређивања радних односа. Потоња тенденција била је праћена пролиферацијом правних прописа, неретко уз „специјализацију“ закона, који за предмет регулисања имају све ужа радноправна питања, док у њихово подручје примене не улазе сви радници, чиме се стварају различите категорије радника, од којих су неке у изразито прекарном положају. Такође, као одговор на друштвене промене, законодавац прибегава честом новелирању правних прописа, што се у Јовичићевом делу анализира као покретљивост права.

У раду ће посебна пажња бити посвећена, управо идеји академика Јовичића о покретљивости права, имајући у виду континуиране покушаје савременог радног права да се прилагоди новим начинима управљања, организације и извршавања рада, као и демографским (старење становништва, миграције), технолошким (дигитализација и аутоматизација рада) и климатским променама. Нека од тих прилагођавања су толико захтевна да се може говорити о вишегодишњој кризи радног права. То, пре свега, вреди за неолиберални заокрет ка флексибилизацији и латералном ширењу радног законодавства, уз удаљавање од основних вредности радног права и „озакоњење“ ерозије квалитета послова. Прилагођавање радног права променама у друштву, притом, укључује измене (пре свега, сужавање али и ширење) персоналног подручја радног права због законодавних интервенција, а постоје и унутрашња прилагођавања, испољена у променама у тумачењу и примени меродавних правних прописа, без њиховог новелирања. То је нарочито видљиво на примеру тзв. дигиталне и зелене транзиције, чије нормирање наткриљује недоумица да ли је неопходно суштински другачије уређивање радног односа или је одговарајуће промене могуће „покрити“ важећим законодавством и општим правним начелима, у духу Каровог епиграма „Што се нешто више мења, то је више иста ствар“ (Plus ça change, plus c'est la même chose?).

Кључне речи: друштвене промене, новелирање закона, радно законодавство

НАУЧНИ ОПУС МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ДЕМОКРАТИЈЕ

МИЛАН ЈОВАНОВИЋ

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Импозантни научни опус академика Миодрага Јовичића посвећен је готово свим релевантним аспектима политичког система. Међутим, у свега неколико научних радова у наслову се изричито помиње термин „демократија“. Студије посвећене уставу, људским правима и слободама, институтима непосредне демократије, законодавној иницијативи и референдуму, изборним системима, подели власти, одговорности, федерализму, регионализму, локалној самоуправи, и сл. изоловано посматране представљају сериозне анализе тих посебних уставноправних института. Посматране као делови мозаика целокупног научног опуса оне доказују да је концепт демократије, укључујући лепецу различитих теоријских концепата, основна методолошка матрица у научним истраживања Миодрага Јовичића. То ћемо настојати да докажемо у овом прилогу. Компаративни приступ истраживањима управо уставних система етаблираних демократија; одабир актуелне литературе која излази из домена уставног права у поље политикологије и социологије, и јасно вредносно опредељивање аутора о конкретним актуелним друштвеним проблемима у контекстуалном оквиру који се базирао на другим вредносним критеријумима, показују да је његов лични и теоријски став био утемељен у моделу либералне демократије са јаким партиципативним и процедуралним приступима. Користићемо парадигму усидрене демократије која са три димензије — вертикална легитимација и контрола власти, либерална уставна и правна држава и контрола политичких актера и политике — у потпуности одговара оваквој анализи доприноса научног опуса М. Јовичића развоју демократије.

Кључне речи: демократија, устав, људска права, подела власти, децентрализација, изборни систем, одговорност

О ПОЛИТИЧКО-ПРАВНОЈ (НЕ)ЈЕДНАКОСТИ ЉУДИ У МОДЕРНОЈ ДЕМОКРАТИЈИ – НЕКЕ ЈОВИЧИЋЕВЕ ПОУКЕ

ЈАСМИНКА ХАСАНБЕГОВИЋ

Правни факултет, Универзитет у Београду

Правна једнакост људи као једно од главних обележја модерности друштвеног, правног и државног поретка. Политичко-правна једнакост људи као неопходан услов модерне демократије. Садржина, обим и домет принципа правне и политичко-правне једнакости људи у неким узорним модерним демократијама и њихова историјска ограничења и противречности. Случај Уједињеног Краљевства и орвелијански схваћена једнакост неких универзитетских професора и капиталиста спрам осталих људи. Случај Сједињених Америчких Држава и питање схватања ко (ни)су људи на том тлу. Случај Швајцарске и право неких жена на (не)једнакост. Јовичићева упућивања и поуке.

АКТУЕЛНОСТ ИСТРАЖИВАЊА РЕФЕРЕНДУМА У ДЈЕЛУ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ГОРАН МАРКОВИЋ

Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву

Теоријски радови академика Јовичића о референдуму долазе у ред класичних и пионирских радова о овој теми. Монографска публикација коју је објавио и данас представља драгоцен извор научних сазнања и анализа. Упркос временској дистанци која нас дијели од објављивања ове монографије и других радова академика Јовичића о референдуму, они не губе на значају из више разлога. Прво, академик Јовичић је дао детаљну упоредноправну анализу која и данас вриједи по више основа. Уставна и законска рјешења нису се промијенила уопште или се нису промијенила знатно, упркос толиком протеклу времена. Осим тога, чак и ако су уставна и законска рјешења измијењена, установа референдума није темељно промијенила своју правну и политичку природу.

Друго, сва питања којима се академик Јовичић бавио у својим радовима и даље су спорна питања о којима постоје неповратно подијељена мишљења. Нема сумње да је током неколико деценија након објављивања ових радова правна регулатива постала богатија и да је пракса одржавања референдума пружила обиље новог материјала за расправу и закључивање. Дјела академика Јовичића представљају не само корисну него незаобилазну основу за нове анализе.

Основна питања којима се академик Јовичић бавио и даље нису ријешена. Да ли референдум треба да буде обавезујући или савјетодавни, да ли и у којим случајевима референдум треба да буде обавезан, коликом већином треба да се доносе одлуке на референдуму, каква треба да буде правна регулатива о референдумској кампањи, само су нека питања која сматрамо нарочито осјетљивим и важним за разумијевање правне природе и судбину установе референдума.

Ова питања истовремено су правна и политиколошка (као и политичка, уосталом). Постоје и питања која примарно нису правна, а и даље су актуелна и контроверзна. Једно од тих питања је способност грађана да одлучују путем референдума о сложеним и важним друштвеним питањима и питањима државне политике. О овом проблему постоје дијаметрално различита мишљења и чини се да се теорија, од Јовичићевог времена, није скоро уопште помјерила у правцу доласка до релативно задовољавајућег одговора на ову дилему.

Кључне ријечи: Референдум, Миодраг Јовичић, Народни суверенитет, Непосредна демократија

УСТАВНЕ ИНОВАЦИЈЕ У ДЕЛУ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА – ОД ОМБУДСМАНА ДО РЕГИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ –

МИОДРАГ РАДОЈЕВИЋ

Институт за политичке студије, Београд

Миодраг Јовичић је весник или гласоноша нових уставних концепата и институција, дотада непознатих или мало истражених у југословенској и српској уставноправној науци. Академик Јовичић није био само надахнут откривањем нових научних токова и пракси у упоредном праву, већ је настојао да ове идеје осавремени и прилагоди домаћем правном систему. За разлику од других домаћих теоретичара, његов богат опус открива прегршт идеја који је често претакао и у разрађена решења. Тако је његово истраживање и монографија о омбудсману користила за успостављање Друштвеног правобраниоца самоуправљања у Уставу СФРЈ из 1974. године. Професор Јовичић је референдум сматрао средством за демократски начин изражавања воље народа и решавање политичке и уставне кризе почетком последње деценије прошлог века, а концепт регионалне државе предлагао као начин за превазилажење иманентних тешкоћа у функционисању федерализма у другој и трећој Југославији.

У опусу нашег водећег уставног компаративисте након Другог светског рата, могу се пронаћи и друге замисли које сведоче да је био искрени заговорник заштите људских права, демократије и владавине права. Прегалаштво и научни допринос Миодрага Јовичића је узорито за млађе нараштаје и служи за понос српској науци.

Кључне речи: омбудсман, заштитник људских права и слобода, друштвени правобранилац самоуправљања, регионална држава, федерализам, референдум, владавина права

„ОДГОВОРНОСТ НОСИЛАЦА ЈАВНИХ ФУНКЦИЈА“ АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА: ИЗМЕЋУ ПРАВНЕ ДОГМАТИКЕ И РЕАЛНОСТИ САВРЕМЕНЕ ДРЖАВЕ

ИРЕНА ПЕЈИЋ

Правни факултет, Универзитет у Нишу

Применом компаративног метода академик Миодраг Јовичић је у монографији Одговорност носилаца јавних функција изнео доктрину правне одговорности носилаца јавних функција која има специфична обележја у погледу процедуре и санкција предвиђених у случају повреде. Посебну пажњу заузима став, методолошки потврђен у делу академика Јовичића, да политичка одговорност носилаца јавних функција јесте облик правне одговорности, једнако као што су кривична, грађанска и дисциплинска одговорност. На овај начин, постављени су доктринарни темељи за разликовање политичке као правне одговорности од политичке као ванправне одговорности носилаца јавних функција. У парламентарном систему политичка одговорност има круцијални значај у обезбеђивању легитимитета, транспарентности и функционалности демократске владе. Поред појма одговорности (responsibility) у уставној доктрини развијен је и појам „полагања рачуна“ (accountability), који чини основу за разумевање односа легислативе и егzekутиве у оквиру система поделе власти. Отуда се ова два појма морају узети у обзир да би систем одговорности носилаца јавних функција био комплетан. Поред политичке одговорности владе, посебну пажњу завређује кривична одговорност председника републике као носиоца извршне власти. Најтежа кривична дела која су кроз традиционалне уставе била уопштено формулисана као велеиздаја, повреда или кршење устава, а која су могла бити стављена на терет председнику републике, подлежу начелно правилима кривичне одговорности, док уставна реалност упућује на присуство елемената политичке одговорности. Наиме, биће овог кривичног дела утврђује се у посебном поступку и то од стране уставног органа који није увек и орган судске власти, те због природе дела ова одговорност поприма елементе политичке као облика правне одговорности. Правна догматика као научни приступ од времена када је настала монографија Одговорност носилаца јавних функција није се значајно променила. Међутим, политичке и друштвене околности у којима се развија савремено уставно право утицале су да се кривична дела неодређене правне садржине у свакодневном политичком говору претварају у пуко надметање о томе да ли је председник републике кривично одговоран као носилац уставне власти или је он политички одговоран грађанима који су за њега гласали на непосредним изборима. Иако догматски јасно диференцирана кривична као облик правне одговорности од ванправне политичке одговорности, она постаје готово недостижан идеал поделе власти у савременој држави.

ПОЛИТИЧКА ОДГОВОРНОСТ: САВРЕМЕНА СХВАТАЊА У ПОРЕЂЕЊУ СА ДЕЛОМ АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

МИЛОШ СТАНИЋ

Институт за упоредно право, Београд

Професор Миодраг Јовичић се бавио многим темама које су и у наше доба актуелне и значајне. Једна од њих је питање политичке одговорности носилаца јавних, политичких функција. Ова тема је једна од најважнијих у свакој демократској држави, јер демократије не може да буде без постојања принципа одговорности. У самом раду, аутор ће се бавити схватањима о политичкој одговорности самог академика Јовичића, поредећи их са савременим резонавањима. На крају, намера је да се пружи закључак о појму, врстама и начинима реализовања политичке одговорности у савременим демократским системима.

Кључне речи: политичка одговорност, јавна функција, правна политичка одговорност, ванправна политичка одговорност

ОДГОВОРНОСТ НОСИЛАЦА ЈАВНИХ ФУНКЦИЈА – СУДИЈСКА ОДГОВОРНОСТ

ЂОРЂЕ МАРКОВИЋ

Правни факултет, Универзитет у Београду

Миодраг Јовичић се у својој познатој књизи Одговорност носилаца јавних функција, није бавио носиоцима судијске функције. Њоме је, те давне 1968, претежно анализиран положај представника законодавне и извршне власти. Према важећем српском законодавству (чл. 2, ст. 1, тач. 3 Закона о спречавању корупције), јавни функционер је свако изабрано, постављено или именовано лице у органу јавне власти, а према аутентичном тумачењу Народне скупштине та одредба се несумњиво односи и на судије. Уколико бисмо и занемарили ову законску одредбу, одређење судства у модерним демократским државама упућује да је оно трећа грана власти, што имплицира да су носиоци судијске функције јавни функционери *par excellence*.

Када је реч о судовима и судијама у јавности обично преовладавају термини попут независности и самосталности. Другим речима, полази се од тога да правда и њено изрицање изискују „повез“, односно непристрасност, а да се она најбоље може остварити ако се положај оних који правду изричу осигура од недозвољених и непримерених утицаја. То свакако јесте нужан предуслов ефикасног, праведног и правичног судства. Међутим, одавно је препозната и опасност да тако изоловано, судство може да се затвори само у себе и да постане један ентитет отуђен од политичара, али и самог друштва. Ентитет који би постао самодовољан и учаурен у своју реалност, која се не подудара са општом друштвеном реалношћу. Због тога је од изузетне важности да постоји јасан и делотворан систем судијске одговорности, која би гарантовала да се независност и самосталност не претворе у арбитарност и токсичну недодирљивост, која тежи потпуној неодговорности. Дакле, ако је тешко осигурати судијско независно деловање, чини се да је још тежи задатак одредити учинковите механизме којима би се оно контролисало, а да та контрола истовремено не прерасте у недозвољени утицај. Циљ овог рада управо ће бити усмерен у том правцу. Показаћемо који су то изазови у овој области са којима се правна регулатива у Републици Србији сусреће и пробати да понудимо одговарајућа решења, где је то потребно. Такође, на том путу, трудићемо се да се држимо образаца које је користио академик Јовичић у његовој поменутој књизи. Наиме, Јовичић је анализирао четири врсте одговорности носилаца јавних функција: политичку, кривичну, грађанску (материјалну) и дисциплинску. Очигледно је да ће у нашем раду највише пажње бити посвећено дисциплинској одговорности носилаца судијске функције, док ће остале, а посебно политичка, бити разматране само у оној мери у којој то природа ове особене државне функције допушта.

ЛОВИЧИЋЕВО СХВАТАЊЕ ФЕДЕРАЛИЗМА – ТЕОРИЈСКО И ПРАКТИЧНО

СЛОБОДАН САМАРЦИЋ

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Савремени федерализам је тема којом се Миодраг Јовичић бавио у већем делу свог научног рада. На тој сложеној теми он је примењивао свој преференцијални упоредноправни приступ, који је довео до ретко високог нивоа. Оно што га карактерише као аутора – узорна систематичност истраживачког поступка и прегледност излагања – дошло је највише до изражаја у његовим радовима о федерализму.

У теоријском погледу, Јовичић је био више склон структуралној него функционалној анализи, што је уобичајено за правнотеоријски и правноупоредни приступ. Али, пишући о савременом федерализму, он је у потребној мери залазио у сферу „примене федералних норми“ указујући на реални живот федерација и њихове еволуције као реалних поредака. У тим слојевима његових анализа могу се наћи добро постављени поступци политиколошких истраживања постојећих федерација. Штавише, у таквим примерима огледа се ауторово општије становиште по којем се „уставни систем мора неизбежно узети као подсистем политичког система и отуда он није искључиво правна категорија“. То теоријско начело биће у његовој анализи савременог федерализма примењено у концепту федералног начела као стуба око којег се креће његов и теоријски и емпиријски приступ проблему.

Концепт „федералног начела“ послужио је Јовичићу и у анализи југословенског експеримента тзв. самоуправног федерализма. Помоћу тог концепта аутор је пратио деволуцију тог поретка све до његове потпуне дисфункционалности крајем осамдесетих година прошлог века. Његов неспорни закључак и пре формалног распада поретка био је садржан у ставу да је клица распада читавог поретка била садржана у претежно конфедералним обележјима уставног концепта федерације. Овај суд, изведен поузданом научном анализом, и после три и по деценије делује убедљиво.

ПОГЛЕД АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА НА ЈУГОСЛОВЕНСКИ ФЕДЕРАЛИЗАМ

СВЕТОМИР ШКАРИЋ

Правни факултет „Јустинијан Први“, Скопље

Приступ академика Миодрага Јовичића науци о федерализму и југословенској федерацији: историјска поглед на федерализам; упоредно проучавање федерација у свету; правно уобличавање федералне државе и њено разграничење од унитарне државе и конфедерације; настанак југословенске федерације. Теоријски модел федералног устава: мера и разграничење надлежности између федералних органа и органа федералних јединица; аутономија федералне власти у односу на власт федералне јединице; сарадња и кооперација федералних органа и органа федералних јединица; примат федералног устава у односу на устав федералне јединице. Еволуција југословенског федерализма: развој федерализма од 1946. до 1968. и од 1968. до 1990. године; прелаз од праве у договорну федерацију; хибрид федерације и конфедерације; хибрид конфедерације и федерације; договорна федерација. Распад југословенске федерације: неостварив распад на основу Устава СФРЈ од 1974. године; неостварив нов договор о федеративном уређењу; фактички распад федерације. Пледоаје за праву федерацију: примат Устава федерације; једнак правни статус грађана на целом подручју федерације; дводомна Савезна скупштина – Дом грађана и Дом федералних јединица; надзор федералних органа у спровођењу савезних закона и других прописа на територији федералних јединица; судска заштита права грађана на федералном нивоу; свођење аутономних покрајина на аутономне јединице у оквиру Устава Републике Србије.

Кључне речи: федерални устав, хибрид федерације и конфедерације, права федерација, Фактички распад југословенске федерације, пледоаје за нову федерацију

ТЕОРИЈСКИ КОНЦЕПТ РЕГИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ У ДЕЛУ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ДАРКО СИМОВИЋ

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

Према традиционалној доктрини уставног права постоје два основна облика државног уређења: унитарна држава и федерација. Без обзира на релативно добро изграђене теоријске концепте, границу између та два облика државног уређења није могуће јасно назначити. Та нејасна линија између унитарне и федералне државе наводила је на размишљања о томе да постојећи теоријски концепти нису потпуно довршени. Имајући у виду недостатке класичног приступа приликом дефинисања основних облика државног уређења, поједини аутори развијају концепт регионалне државе која је „нешто између“, унитарне и федералне државе. Међутим, ако се уопште и прихвати троебоа облика државног уређења, мали је број примера који се могу сврстати у ту категорију регионалних држава. Реч је о скромном компаративном искуству које чини упитним установљавање конзистентне теоријске конструкције регионалне државе. Покушаји, међутим, ипак постоје. У српску уставноправну књижевност теоријски концепт регионалне државе развијао је Миодраг Јовичић. Иницијално, тај његов покушај обогаћивања класичне теорије о државним уређењима утицао је на развијање уставноправне теорије, а донекле и на политички живот Србије. Будући да је био или некритички прихватаан или игнорисан, прилика је да се Јовичићев концепт регионалне државе објективније сагледа. Услед потребе за свеобухватном анализом, рад посвећен Јовичићевом моделу регионалне државе биће подељен на неколико тематских целина. У првом делу рада размотрићемо идејне подстицаје који су Миодрага Јовичића надахнули за развијање теоријског концепта регионалне државе. Други део рада посвећен је правној природи регионалне државе и особеностима овог облика државног уређења. У трећем делу рада, анализира се утицај Јовичићевих идеја на теорију и политички живот у Србији. Најзад, четврти део рада указује на распрострањеност теоријског концепта регионалне државе у иностраној литератури. У закључним разматрањима, сада са већ значајне временске дистанце, преиспитује се у којој мери је Јовичићев теоријски концепт регионалне државе и даље актуелан.

ИДЕЈА УЈЕДИЊЕНИХ СРПСКИХ ЗЕМАЉА У РАДОВИМА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

СЛОБОДАН П. ОРЛОВИЋ

Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

У сутону свог плодног рада и самог живота, академик Миодраг Јовичић понудио је „на ползу своје народу“ уобличена решења државног уређења српске државе. У то време она се још увек звала Југославија, додуше скраћена Савезна Република, која је некако пловила по тешким деведесетим годинама прошлог века. Било је то време грубих последица континенталних политичких промена (нестанак СССР-а и Источног блока, пад европског социјализма), као и нестанка велике југословенске државе у четворогодишњем рату (у Словенији, Хрватској, Босни и Херцеговини, 1991–95), а који је претходио агресији НАТО на Србију и Црну Гору (1999). Такво свеопште кризно стање – политичко, безбедоносно, економско, морално – тражило је од интелектуалне елите да понуди одговор или бар делимично решење. Овом необјављеном позиву академик Јовичић се одазвао својим пледојаеом о регионалној држави Уједињених Српских Земаља.

У нашој уставно-политичкој историји није тако ретко бивало да сам врх правничке (уставноправне) мисли и теорије учествује у настајању датог модела државног уређења, било радом на новом уставу или моделирајући конкретни уставни институт који ће постати важеће право (у распону од Димитрија Давидовића до Ратка Марковића). Штавише, временом се увредило неписано правило да уставни правници имају зајамчену улогу у креирању политичког уређења – ређе као инспиратори и ствараоци идеја а кудикамо чешће као номотехничари који политичку идеју уобличују али јој и дају свој стручни (и идеолошки) печат. Академик Јовичић је пошао оним ређим путем понудивши свој идеолошки и територијални концепт српске државе – какво уређење треба да има и на којим територијама треба да се простира.

Име државе, иако није сасвим оригинално (имамо УК, УАЕ, САД) на први поглед подсећа на политичку заједницу која би обухватила све Србе или „српске земље“ (велика Србија, хомогена Србија), али то у Јовичићевом концепту није случај. Те Уједињене Земље идентичне су територији државе која је постојала у време писања Јовичићевог концепта (СР Југославија) само под измењеним именом, дакле без (и теоријске) претензије ка територијама на којима су у великом броју живели Срби унутар једне политичке заједнице (СХС и Југославија), а које су сад посебне државе (Хрватска, Босна и Херцеговина).

Уједињене Српске Земље имају републикански облик владавине. То је држава (класичног) парламентарног система у којем влада води политику. Њено државно уређење је специфично, реч је о децентрализованој држави која је „на пола пута“ између унитарне државе и федерације. Академик

Ловичић јој даје својство посебне, регионалне државе која, по њему теоријски и практично, заслужује да се схвати као својствена форма државног уређења. У прилог овом ставу он је детаљно теоријски разрађује у својим радовима, као и практично (номотехнички) у концепту Устава Уједињених Српских Земаља.

УСТАВНОПРАВНИ ОСНОВИ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ

ЗОРАН ОКЛОПЧИЋ

Универзитету у Карлетону, Канада

Расправе о уставноправним основама сложених држава у принципу имају четири димензије: историјско-правну, морално-политичку, правно-техничку, и (у одсуству бољег термина) стратешко-егзистенцијалну. У контексту распада социјалистичке Југославије, сврха питања о уставно-правној основи те (номинално) федеративне републике била је да припреми терен за ауторитативно одређење њене државно-правне природе као („још увијек“) федералне државе, или као („у свој суштини“/ „заправо“) савеза држава, те да кроз то послужи као премиса на основу које би било могуће да се донесе ауторитативан закључак о постојању права југославенских република/народа на самоопредјељење, (не)укључујући њихово право на отцјељење. Главни циљ овога рада је да кроз дијалог са радовима Миодрaга Јовичића размотри елементе који нужно учествују у конструкцији аргумената о правним „основама“ и „природама“ сложених држава; да скрене пажњу на *pop sequi-ture* и категоријалне непрецизности које такви аргументи у највећем броју случајева садржавају; те да скицира опасности до којих нужно долази када таква (за правнике и њихову сабраћу историчаре нормална) врста аргументације прекорачи границе стручних расправа те се прелије у дискурс медија, и преко њих у вокабулар обичних грађана.

О АУТОНОМНИМ ПОКРАЈИНАМА И КОНЦЕПТУ РЕГИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ У ДЕЛУ АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ЈОВАН КОМШИЋ

Економски факултет у Суботици, Универзитет у Новом Саду

Становиште аутора овог рада је да Јовичићев концепт регионалне државе има све квалитете да буде третиран као пример конзистентно „скројене“ визије транзиционог „инжењеринга“, са циљем консолидације унитарне (етно)националне државности и обезбеђења одрживог јединства у условима компетитивне, плуралистичке демократије. У овом раду се, међутим, аргументује теза да објашњење неуспеха Јовичићеве идеје симетричног регионализма не треба тражити само у „одајама“ прагматичне реал-политике. Наводе се, у том смислу, два кључна извора некомуникабилности идеја академика Јовичића са политичким и другим реалностима. Први је категоричко одрицање функционалности аутономних покрајина (у актуелним околностима реч је о војвођанској аутономији). Други разлог препознат је у чињеници да концепт не узима у обзир неке од релевантних теоријских увида савремене институционалне теорије и историјске социологије, као и европска регионалистичка решења, која потврђују делотворност поступности и асиметричности у процесу промена и демократске изградње нације-државе. Властито становиште о функционалности аутономије Војводине аутор овог рада темељи не само на позитивним искуствима и социолошким индикаторима одрживог јединства различитости, већ и на аргументацијским токовима који показују да логике националне државе и демократије могу бити комплементарне, али и супротстављене. Ова друга могућност је – као што показују најпроблематичнија посткомунистичка искуства – карактеристична за доминацију нелибералних национализма, са „тврдим“ стратегијама интеграције и идентитетским политикама усмереним ка културној хомогености. Из тих разлога, једна разборито одмерена и европским искуствима и стандардима добре регионалне управе и управљања примерена покрајинска аутономија Војводине представља објективну потребу и „добро схваћен интерес“ грађанског друштва за демократском хармонизацијом *polisa* и *demosa* Србије.

Кључне речи: Србија, регионална држава, демократска транзиција, покрајинске аутономије, Војводина

МИОДРАГ ЈОВИЧИЋ О РЕГИОНАЛИЗМУ И РЕГИОНАЛНОЈ ДРЖАВИ

ДЕСПОТ КОВАЧЕВИЋ

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Дело Миодрага Јовичића чини и богат опус текстова, чланака, студија и књига о регионализму и регионалној држави. Као уставни правник, Јовичић је значајан део свог писања посветио решавању територијалне организације власти у циљу стварања демократске и правне државе засноване на регионализму. Како је сам истакао, настојао је да „умири своју и научну и патриотску савест тражењем бољих уставноправних решења“ од постојећих и проналазио их је у регионалној држави. У овом раду образложем теоријско-уставноправну аргументацију коју је користио Јовичић у представљању предности регионалне државе у домаћим оквирима. Циљ рада је да представи целокупна модел регионалне државе који је понудио Јовичић, посебно разумевајући контекст у коме се нашао и сам аутор када је представљао јавности свој модел кроз објављивање студије „Регионална држава – уставноправна студија“ (1996), али и касније употребе модела од стране домаће јавности и политичких партија. Кроз анализу радова Миодрага Јовичића представљена је његова аргументација у размишљању о решењима територијалне организације, као и ограничења на која је модел регионалне државе наилазио у политичкој пракси. Посебна пажња обрађа се на компаративне студије које је користио у аргументацији (Шпанија, Италија итд.), као и историјско перспективи кроз анализу ранијих предлога регионалне државе (искуства из Краљевине СХС) које је користио Миодраг Јовичић. Кључни резултат рада је образложен модел регионалне државе, његове предности и мане и интелектуални допринос Миодрага Јовичића дебатама о будућност државе и предностима регионалне државе над унитарном и федералном државом у случају домаће уставноправне традиције и политичког система.

Кључне речи: Миодраг Јовичић, регионална држава, регионализам, Југославија

БИКАМЕРАЛНА ИДЕЈА У ДЕЛУ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

ДУШАН ИЛИЋ

Институт за европске студије, Београд

У овом чланку аутор анализира феномен бикамерализма у научном делу Миодрага Јовичића. Један од наших највећих уставних правника, Миодраг Јовичић, у свом волуминозном научном опусу који је иза себе оставио, бавио се готово искључиво организацијом власти. У том погледу, аутор ће се у овом раду нарочито позабавити односом према проблему структуре парламента, као једном од најзначајнијих питања организације власти. С тим у вези, анализирајући Велике уставне системе, Савремени федерализам, Регионалну државу и друге Јовичићеве студије, у овом чланку ће бити размотрен развој бикамералне идеје у савременој теорији и пракси, посебно кроз призму најзначајнијих Јовичићевих дела. Овом тематиком се Миодраг Јовичић веома често бавио, при том, користећи се најчешће компаративним методом. Истовремено, бавећи се феноменом федерализма, Јовичић је дао значајан допринос и изучавању бикамерализма. Посебан осврт биће учињен према Јовичићевом предлогу формирања дводомног парламента пројектоване српске регионалне државе, која би заменила дотадашњу, федерално устројену СР Југославију.

Кључне речи: бикамерализам, Миодраг Јовичић, федерализам, регионална држава

МИОДРАГ ЈОВИЧИЋ О ФЕДЕРАЛНОЈ ЕГЗЕКУТИВИ

АЛЕКСА НИКОЛИЋ

Правни факултет, Универзитет у Београду

Професор и академик Миодраг Јовичић један је од најзначајнијих српских уставних правника. Као ученик Слободана Јовановића, академик Јовичић је настојао да у другој половини XX века у нас афирмише идеје поделе власти, парламентарне демократије, правне државе и владавине права. Тим поводом, предмет овог рада биће само једно питање из његовог богатог стваралачког опуса – федерална егzekутива. Аутор овог чланка се за ту тему определио имајући у виду да се она налази у пресеку интересовања академика Јовичића за функционисање хоризонталне и вертикалне поделе власти, али и имајући у виду њену актуелност. Тим поводом, након неколико уводних цртица о лику и делу Миодрага Јовичића, у раду се најпре у кратким цртама уопштено анализира појам федералне егzekутиве, а затим и њено функционисање упоредно и у нас. Напоследку, у закључним разматрањима, аутор настоји да прикаже до којих је закључака дошао академик Јовичић и да ли су они издржали „зуб времена“.

Кључне речи: Миодраг Јовичић, хоризонтална подела власти, вертикална подела власти, системи власти, федерализам, егzekутива

НАДЗОР ДРЖАВНИХ ОРГАНА НАД РАДОМ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ У СВЕТЛОСТИ УПОРЕДНЕ СТУДИЈЕ АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

НАТАША РАЈИЋ

Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

Област локалне самоуправе заузима значајно место у богатом научном опусу академика Миодрага Јовичића. Његова докторска дисертација посвећена је управо овој области, прецизније, питањима структуре и територијалне основе локалне самоуправе. Као значајна монографија, издваја и упоредна студија, објављена 1963. године, у којој су обрађени различити аспекти система локалне самоуправе у Енглеској, Швајцарској и Шведској. Ова студија представља драгоцен приказ уставног положаја локалне самоуправе као и реалног степена њене остварености у оквирима тадашњег друштвено-политичког амбијента ових држава. Студија има посебан квалитет с обзиром на чињеницу да анализирани системи припадају различитим групама држава односно англо-саксонској, средњеевропској као и скандинавској групи.

Један сегмент ове студије посвећен је питању надзора државних органа над јединицама локалне самоуправе. Овај важан сегмент уставног положаја локалне самоуправе анализиран је како у нормативном тако и у стварном контексту. У студији је, наиме, дат детаљан приказ нормативних решења овог питања, са посебним акцентом на органе у чијој је надлежности надзор над радом локалне самоуправе као и на облике надзора. Нормативни аспект надзора употпуњен је анализом стварног степена његове остварености у анализираним уставним системима. Свеобухватност анализе академика Миодрага Јовичића у овој области заокружена је проблематизовањем појединих нормативних решења, с ослонцем на мишљења еминентних уставних правника тог времена. Најзад, анализа надзора државних органа над јединицама локалне самоуправе смештена је у шири уставни контекст с обзиром на чињеницу да је ово питање уско повезано са степеном децентрализације, односно обимом изворних и поверених послова као и начином финансирања јединица локалне самоуправе.

Уопштено, целина ове студије показује наглашену аналитичност академика Миодрага Јовичића у издвајању различитих аспеката локалне самоуправе. Резултати истраживања у области надзора државних органа над радом локалне самоуправе пружају драгоцен увид у квалитет односа централне и локалне власти који је постојао у анализираним уставним системима шездесетих година прошлог века.

РЕФОРМА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ У СРБИЈИ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ДЕЛА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА И МОДЕРНИХ ЕВРОПСКИХ УПОРЕДНИХ АНАЛИЗА

ЈЕЛЕНА ЈЕРИНИЋ

Правни факултет, Универзитет УНИОН

Од времена када је Миодраг Јовичић докторирао са темом Структура и територијална основа локалне самоуправе у европским земљама, територијална организација и уређење локалне самоуправе у европским државама претрпели су неколико таласа реформи. У сличном периоду, територијална организација Србије практично се није мењала, па је локална самоуправа од 1967. овде једноступена, док је већ деценију раније изгубила политипске карактеристике. Последњих петнаестак година, у великом броју европских држава дошло је до територијалних реформи које су биле фокусиране на укрупњавање јединица локалне самоуправе, односно на смањење њиховог броја. Такође, у многим државама дошло је до успостављања или до јачања положаја региона или других облика средњег нивоа власти. Упоредо са тим, у науци је у последње две деценије дошло до експанзије компаративних студија у овој области, како на европском простору, тако и међународних. Заробљена у својој једноступености и монотипности, Србија се у последњим годинама суочава са новим таласом централизације, а правна наука у овој области није нарочито плодносна. Полазећи од Јовичићеве дисертације из 1965. године и упоредних европских студија објављених у последње две деценије, у овом раду поново се разматрају неки од раније објављиваних предлога за реформу система локалне самоуправе у Србији, посебно они које се односе на увођење двоступене локалне самоуправе и стварне децентрализације надлежности, у складу са начелом супсидијарности.

Кључне речи: територијална организација, локална самоуправа, општина, град

УРЕЂЕЊЕ МЕЂУОПШТИНСКЕ САРАДЊЕ У ПОЈЕДИНИМ ЕВРОПСКИМ ЗЕМЉАМА

ВАСИЛИЈЕ МАРКОВИЋ

Правни факултет, Универзитет у Београду

Међуопштинска сарадња уобичајено се дефинише као начин задовољавања локалних потреба од стране једне јединице локалне самоуправе, две или више јединица локалне самоуправе заједно, или пак од стране другог правног ентитета, при чему је важан услов да то задовољавање локалних потреба користи двома или већем броју јединица локалне самоуправе. У упоредноправној перспективи, међуопштинска сарадња може подразумевати читав спектар различитих институционалних модалитета. Неки од тих модалитета укључују следећа питања: да ли је сарадња, што је ређи случај, предвиђена и промовисана чак и самим уставним текстом или не, да ли је постулирана као обавезна или на добровољној основи, да ли је стална или *ad hoc*, да ли је претежно подвргнута режиму јавног или приватног права и с тим у вези, да ли је у погледу структурне форме сарадња неформална или формализована, и уколико је формализована, на који начин и у ком степену, да ли одлука о удруживању подлеже претходном одобрењу централних власти или не, да ли се сарадња формира поводом тачно одређене јавне службе, или са тзв. општом сврхом и сл. Такође, у теорији се поставља и питање демократског легитимитета посебних јавноправних тела оформљених ради остваривања међуопштинске сарадње. О појединим од ових питања врло темељито писао је у својој докторској дисертацији посвећеној локалној самоуправи професор Миодраг Јовичић. Циљ рада је да се кроз приказ упоредноправних решења ова питања изнова размотре, и то првенствено, али не искључиво, анализом решења садржаним у оним земљама којима се у свом делу бавио и сам проф. Јовичић (Шведска, Енглеска и Швајцарска). Анализа позитивних упоредних решења показате се корисном и у погледу разматрања појединих увида проф. Јовичића о међуопштинској сарадњи, са дистанцом од преко пола века и након што је међуопштинска сарадња у овом периоду значајно еволуирала, и као истраживачко питање, и као пракса у земљама на европском континенту.

Кључне речи: локална самоуправа, међуопштинска сарадња, Миодраг Јовичић, децентрализација, упоредно право

СХВАТАЊЕ УЛОГЕ И ЗНАЧАЈА ИНСТИТУЦИЈЕ ОМБУДСМАНА У ДЕЛУ АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

МАРКО ДАВИНИЋ

Правни факултет, Универзитет у Београду

Академик Миодраг Јовичић спада у ред најзначајнијих правних мислилаца наше земље у другој половини XX века. У свом богатом делу он се бавио питањима теорије државе и права, политичких система, уставног права и заштите људских права. Аутор у раду истражује Јовичићево схватање улоге и значаја институције омбудсмана у оквиру његовог правног опуса. Наиме, академик Јовичић је, уз професора Драгаша Денковића, био пионир у проучавању институције омбудсмана на нашим просторима, имајући у виду да је још 1969. године објавио први монографски рад на ову тему, под насловом „Омбудсман, чувар законитости и права грађана“. Због тога је и најзаслужнији за афирмацију институције омбудсмана и за њено постепено успостављање у нашој земљи. Он истиче да ова институција не одговара само државама „буржоаске“ демократије, већ да је могућа и пожељна и у условима социјалистичког самоуправљања. У раду се посебан нагласак ставља на ставове академика Јовичића у вези са питањима поступка и метода рада омбудсмана, његових овлашћења и праксе, али и сличности и разлика са сродним институцијама. Имајући у виду да институција омбудсмана постоји у нашој земљи више од двадесет година на различитим нивоима власти, аутор анализира у којој мери су ставови академика Јовичића „издржали“ тест времена и остали релевантни и у савременом контексту.

Кључне речи: Миодраг Јовичић, омбудсман, јавна управа, законитост, целисходност

ОМБУДСМАН У ФУНКЦИЈИ ЗАШТИТЕ ПОТРОШАЧА

СЛОБОДАН ВУКАДИНОВИЋ

Правни факултет, Универзитет УНИОН

Институт за упоредно право, Београд

Као што је омбудсман (заштитник грађана) уставна категорија, тако данас већина модерних устава, као што то чини и наш устав, зајемчује заштиту потрошача. Полазећи од актуелних процеса конституционализације и интернационализације заштите потрошача, као и интензивне законодавне регулативе, те одређеног утицаја потрошачког уговорног права на (опште) уговорно право, у раду се испитује однос савременог друштва и тржишта кроз нове врсте (или типове) институција које имају за циљ заштиту потрошача као и могућност примене и поступања постојећих институција у овој области. У фокусу је улога омбудсмана и испитивање његовог деловања с циљем да се заштите потрошачи, што последично доприноси унапређењу и заштити конкуренције на којој почива концепција савременог тржишта, при чему свест потрошача о ефикасној заштити њихових права не само да ствара поверење у правни поредак, већ повећава и поверење потрошача у тржиште, чиме последично повећава и њихову активност на тржишту као мотору развоја економског аспекта друштва.

Истраживање је довело до резултата да се омбудсман у функцији заштите потрошача појављује (или може појављивати) на три начина или нивоа: (1) најпре као специјализовани – потрошачки омбудсман (на примеру Шведске) који је циљано задужен за заштиту права потрошача; (2) као секторски омбудсман (на примеру Аустралије) који врши надзор над одређеним сектором тржишта (нпр. телекомуникационе услуге, авиоиндустрија) и у том сектору, између осталог, даје и системске препоруке за унапређење остваривања права и заштите потрошача; (3) тако што се општи омбудсмани (без обзира да ли постоје на националном и/или локалном нивоу) могу бавити и одређеним питањима заштите потрошача.

Разлози за одабир теме овог рада су тројаки: (1) најпре посвећеност академика Миодрага Јовичића питањима омбудсмана и жеља да се истраже савремена примена и актуелност ове институције у данашњем времену; (2) опредељење да се у истраживању примени упоредноправни метод коме је академик Јовичић био склон; (3) настојање да се постигне научни допринос српској науци разматрањем новине, а на линији и при чињеници да је академик Јовичић о омбудсману писао у време када таква институција није постојала у Србији, исто као што се у овом раду разматра потрошачки омбудсман, који као институција у овом тренутку не постоји у Србији.

Резултати упоредноправног истраживања показују да је институција омбудсмана којом се академик Јовичић нарочито бавио у свом академском раду и данас актуелна и значајна, те да има своју примену и у проширеном делокругу и на специфичан начин – кроз специјализовани облик омбудсмана. Тиме се уочава актуелност институције омбудсмана у савременом друштву и делотворност његове функције. У раду се указује и на актуелне тенденције када је у питању колективна заштита потрошача

и колективне (представничке) тужбе, те потреба да се при доношењу правно-политичких одлука о евентуалним изменама и допунама позитивног права у Србији о заштити потрошача узму у обзир примери добре праксе какве нам доносе актуелна упоредноправна решења.

Кључне речи: потрошач, трговац, заштита потрошача, омбудсман, потрошачки омбудсман, тржиште, друштво, колективни интерес, колективна заштита

АКТУЕЛНОСТ ЈОВИЧИЋЕВОГ ИСТРАЖИВАЊА О ОМБУДСМАНУ

МАЈА НАСТИЋ

Правни факултет, Универзитет у Нишу

У основи овог рада је студија професора Миодрага Јовичића „Омбудсман-чувар уставности и права грађана“ (1969). То је прва публикација на нашим просторима у којој је дат свеобухватни приказ институције омбудсмана. Проф. Јовичић даје нам концизну и инспиративну анализу о томе шта је у ствари омбудсман и каква су његова основна својства и карактеристике. Односно, у чему његово увођење и функционисање доноси нешто ново у односу на већ постојећа средства заштите законитости и права грађана. У којој мери су истраживања професора Јовичића о овој институцији 70-их година прошлог века актуелна и данас можда најбоље сведочи чињеница да нам он још тада јасно указује на двоструку улогу омбудсмана, које данас јасно препозната. Он, с једне стране, треба да буде заштитник права грађана и да ради „за грађане“. Али, са друге стране, његов рад и постојање треба да буде у интересу друштва у целини, односно државе и њених органа, укључујући и егзекутиву. Јовичић нам сликовито описује омбудсмана као Дамоклов мач, који виси над главама органа управе и који може да их „посече“ ако њихов рад није у складу са законом и административним стандардима.

Нека од важних питања која нам Јовичић осветљава у свом раду јесу избор и статус омбудсмана, омбудсманово ступање у акцију, које укључује поступање по жалбама, али и по сопственим иницијативама, поступак и метод омбудсманог рада, као и његова овлашћења. Истовремено, долазимо и до сазнања када је дошло до увођења ове институције, како се она ширила и како је дошло до тзв. омбудсманије. Свеобухватности истраживања доприноси и чињеница да Јовичић анализира и установе сличне омбудсману, попут војног омбудсмана и канцелара правде. Компаративни приказ рада омбудсмана који укључује и Нови Зеланд даје посебну егзотичност у раду.

Сходно томе, истраживања професора Миодрага Јовичића о омбудсману задржавају своју актуелност и данас када обележавамо стогодишњицу његовог рођења и двадесетогодишњицу од доношења Закона о заштитнику грађана у Републици Србији.

ДОПРИНОС АКАДЕМИКА МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА ПРОУЧАВАЊУ ИНСТИТУЦИЈЕ ОМБУДСМАНА

ПЕТАР ТЕОФИЛОВИЋ

Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић, Нови Сад

Истраживач Института за упоредно право у Београду, професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду и члан Српске академије наука и уметности, Миодраг Јовичић је међу најзначајнијим домаћим ауторима у области упоредног уставног права. У свом плодном научном и истраживачком раду био је аутор више монографија и студија: о референдуму, о одговорности носилаца јавних функција, о закону и законитости, о локалној самоуправи, о важнијим савременим уставним и политичким системима, о регионалној држави.

Осим тога, Јовичић је био међу пионирима који су се у некадашњој Југославији заинтересовали за институцију омбудсмана, и у својим радовима је представили домаћој стручној и широкој јавности. Након чланка „Омбудсман – заштитник законитости и права грађана у скандинавским и другим земљама“, објављеног 1968. године у Архиву за правне и друштвене науке, Јовичић је 1969. године о овој институцији објавио и упоредноправну студију „Омбудсман – чувар законитости и права грађана“, у којој је приказао већину ових институција успостављених до тада. Ова монографија је још дуго код нас остала једина анализа потпуно посвећена омбудсману, а јасноћа и прецизност које је красе је и данас чине релевантним извором за свакога ко се интересује за ову институцију.

У раду се разматра допринос професора Јовичића упознавању, проучавању и популаризовању институције Омбудсмана. Својим упоредним анализама Јовичић је на домаћем плану побудио интересовање за институцију која је тада још увек била недовољно позната код нас, помало чак и егзотична. Захваљујући његовим анализама, писаним непосредно пре експанзије ове институције у многим земљама широм света, касније генерације домаћих истраживача и научника су стекле квалитетну почетну основу за њена даља проучавања. Иако је у деценијама које су уследиле било више иницијатива за увођење омбудсмана и у домаћи правни систем, Србија је ипак била једна од последњих европских држава која је, најпре на покрајинском нивоу 2002., а потом и на републичком 2005. године, увела овај механизам заштите људских права. У закључку се истиче да су списи професора Јовичића о омбудсману били инспирација, и један од неопходних почетних корака за њено увођење у правни систем Републике Србије више од три деценије након што је објављена његова монографија о омбудсману.

